

ŠTEV. 6

1935/36

LETNIK 66

B. K.

Zimski motiv.

*Hiša samotna
molči
sredi snega.*

*Tiho polzi
cesta v daljave
in po njej
lahno
zvončkljajo sani.*

*Bel oblak
na obzorju ...
Hiša samotna
sredi snega ...
Lahko je srcu
na belih potéh,
na bliskovito bežečih
saneh —
proč od sveta ...*

Mirko Kunčič:

Južni veter potepuh.

*Južni veter potepuh
kar čez noč se na poljano
je priklatil in pregnal
zimsko radost v dalj neznano.*

*Plunder, plunder — vsepovsod
pljuska zdaj nam pod nogami.
Smučarji vzdihujejo:
»Jojme, jojme, kaj bo z nami?«*

*V kotu smučke zdaj leže,
sanke in drsalke tudi.
Južni veter potepuh,
na vso moč smo nate hudi!*

*Ni do tvojih nam darov:
náhoda in brozge ... Raje
vzemi jih lepo nazaj,
in se vrni v južne kraje!*

Francè Bevk:

Medvedek Capljač.

Zgodba za najmlajše.

Ilustriral Fr. Košir.

7.

Kako je človek ulovil medveda? Kam ga pelje? Zakaj ga vodi po svetu? Taka in podobna vprašanja so šla medvedku po glavi. Kdo bi mu to obrazložil?

Vprašati bi moral očeta.

Toda bal se je povedati, da je bil pri kolovozu. Gotovo bo tepen zaradi neposlušnosti. S tem ni spravil v nevarnost le sebe, ampak tudi sestrico. A prav tako velika kot strah je bila tudi radovednost. Vso pot se ni mogel odločiti, kaj naj naredi. Če bi imel suknjič in na njem gumb, bi bilo to igrača. Štel bi gumb, in ugibal: povem — ne povem — povem... Pa ni imel suknjiča ne gumbov.

Izdala ga je Cmokačka. Bila je še vsa iz sebe.

»Človek... človek...« je ponavljala.

»Kakšen človek?« je vprašal oče in ostró premeril Capljača. »Kje pa sta bila?«

Capljač je poškilil, kam naj se zateče, ako bi mu pretila zaušnica.

»Tam doli, videla sva človeka«, je hitel praviti v eni sapi, »in tudi medveda, človek ga je vodil na verigi, bič je imel v rokah...«

Godrnjavs je bil že dvignil šapo. Za čudo, Capljač ni dobil zaušnice. Ko je oče slišal o medvedu, se je premislil in ga ni udaril. Pogledal je Momljačko, nato zopet Capljača.

»Kje sta videla medveda?«

»Tam doli...«

»Kje tam doli?«

»Pri kolovozu... kjer sva zadnjič videla človeka s pihalnikom...«

Oče in mati sta se pomenljivo spogledala. Nato je Godrnjavs začel hoditi po brlogu.

»To je Podplatar,« je dejal. »On, nihče drugi.«

»Taka nesreča!« je vzdihnila medvedka.

»Nesreča in sramota!« je udaril medved s šako ob zemljo.

Nato sta dolgo molčala. V brlogu je bilo vse tiho. Šapar in Švedrač sta debelo gledala. Od vsega nista nič razumela. Tudi Capljač ni razumel vsega. Zakaj sta oče in mati tako razburjena in žalostna? In zakaj imenujeta to — nesreča in sramota? Njegova radovednost ni bila nasičena. Mučila ga je huje kot prej. Dolgo si ni upal spregovoriti.

»Ali poznate tistega medveda?« je vprašal nazadnje.

Oče mu dolgo ni odgovoril.

»Kaj bi ga ne poznal!« je slednjič žalostno vzdihnil. »Moj brat je. Tvoj stric.«

»O! Stric?«

Capljač je od golega veselja poskakoval le po treh šapah.

»Stric, stric!« sta vzklikala tudi Šapar in Švedrač.

Medvediči še nikoli niso slišali, da imajo strica. Oče in mati ga nista omenjala.

»Da, stric,« je pripovedovala mati. »Ko je bil še čisto majhen, ni ubogal matere in je šel daleč od doma. Našel ga je človek in ga odnesel. Prav tako bo odnesel tudi tebe in Cmokačko, če bosta hodila tako daleč od brloga.«

»Pa zakaj ga človek vodi na verigi?«

»Zakaj neki! Zato, da pleše ljudem v zabavo.«

Capljač še vedno ni vsega razumel. Vsega sploh ni bilo mogoče razumeti. Najbolj se je začudil temu, da stric pleše. Tudi sam je včasih poizkusil zaplesati. Toda vselej se mu je zavrtelo v glavi. Oče in mati nikoli nista plesala. Da pleše stric, se mu je zdelo zelo zabavno.

»Stric pleše, stric plešel!« je poskakoval.

»Stric plešel!« sta vpila Šapar in Švedrač.

Tudi Cmokačka je silila od matere. Poskakovala je tudi ona.

»Glej jih!« je rekla Momljačka možu. »Zdaj se tega še veselijo.«

»Tiho!« je zarenčal Godrnjavs.

Toda Capljač ni odnehal.

»Kako pleše?« je vprašal.

»Na dveh nogah. Človek pa mu piska na dudo.«

Po dveh nogah? Začudenje je bilo še večje. Capljač je poizkusil hoditi po dveh nogah, to že. A da bi plesal po dveh šapah — to je že velika umetnost.

»Kaj pa je to — duda?«

»Tisti mešič, ki ga človek nosi pod pázduho. Zdaj pa mir! Ali ni rekel oče, da tiho?«

Da, saj Capljač je bil že tiho. Držal je zaprt gobček in je po strani obračal glavo. Videl in slišal je toliko novih stvari, in vse je bilo treba razmisлити.

Mislil si je, kako človek piska na dudo. In kako stric Podplatar pleše na dveh nogah. Kadar pleše tak starec, mora biti zelo zabavno. Ako bi ga videl, bi se gotovo smejal. Mordà se smeje tudi stric in je vesel. Kako bi mogel drugače plesati? Le oče in mati tega očitno ne razumeta.

»Nisem verjel, da je še živ,« je spregovoril Godrnjavs.

Ves čas je mislil le na brata.

Momljačka nobene ni rekla. Imela je solze v očeh. Potrta je gledala v tla. Capljač bi hotel videti, kako stric pleše.

»Ali smem iti gledat?« je zaprosil.

»Kaj — gledat?« ga je vprašal oče.

»Strica, kako pleše.«

»Jej, jej, kaj mu ne šine v glavo!« je zajavkala mati. »Kar vénomer sili v nesrečo. Nič dobrega ne bo iz tega. Nikamor ne pojdeš, da se ti kaj ne pripeti!«

»Pojdem, pojdem!« je medvedek copotal z nogami.

»Nikamor, dokler živiš v mojem brlogu!« je zarohnel oče. »Niti sam, niti s Cmokačko. Bodi poslušen, ali pa po svetu! Zdaj pa tiho!«

Capljač je molčal. Le zato, ker se je bal očetove šake. Toda še vedno je mislil na strica, ki pleše.

(Dalje.)

Mirko Kunčič:

Jankov dirndaj.

»Oh, ta naša Ančka!
Vedno samo spančka...«

Janko se huduje.

Grozno mu je dolg čas.

Rad bi se igral

z Ančko »pustni bal«:

v maškaro oblečen

rajal z njo ves srečen

bi po sobi, hopla, hopla! —

dokler ne bi vsa zasopla

obležala tam na tleh

in razpčila se v smeh.

Oh, ta naša Ančka!

Vedno samo spančka...

Čakaj! misli Janko si
in jo brž iz sanj zbudi.

Sestrica zajoče,

mama priropoče —

zdaj namesto z Anko

naš vihravi Janko

pustni ima dirndaj —

s šibo tanko.

Danilo Gorinšek:

Po zimi.

Pusta polja so zaspana,
tu pa tam le lačna prana
zaprešči: kra-kra...

Kamor gledaš — vse je belo,
še nebo je osivelo —
polno je snega...

Nam pa to je prav vseeno:

mladi nosimo zeleno

Vesno sred srca...

Zajčja nadloga v Zaplankah.

I.

Zaplankah so živeli nekoč sila dobri ljudje. Nekoč seveda, danes je že vse drugače. Tako žalostno je vse nazadovalo, vse je propadlo, vse lepo in prijetno je izginilo. Vzroki temu so dokaj različni, ne smemo pa pozabiti, da so bili temu največ krivi — saj vem, da ne verjamete — zajci! Zajci, čisto navadni zajci, pa prav zares!

Živel je pa v Zaplankah Jur. Jur s pušo so mu rekli. Pa so prišla leta propadanja in ponosni Jur s pušo je nenadoma osirotel in postal je Jur brez puše. To je silno žalostno poglavje, kako je iz Jurja s pušo postal Jur brez puše in spet moramo že vnaprej dobro pomniti, da so to žalostno, prežalostno usodo Jurju prinesli — zajci. Za

božjo voljo vendar, nikar se temu ne smejte, to je resnica, žalostna pač, a trdna kakor pribita. Kako se je vse to zgodilo, to bo pripovedovala naša zgodba.

Najboljša prijatelja v Zaplankah sta bila visokospoštovani gospod župan Teleban in Jur s pušo. Ata župan, tako mu je Jur s pušo pravil, pa niso iz vsega srca radi imeli samo Jurja, ampak so dobršen del svoje ljubezni posvetili zajčkom. Kadar so zajčja bedrea glodali, jim je na smeh šlo in vselej so bili dobre volje. Spet pa se niso nikoli tako silovito razjezili kakor takrat, kadar so zagledali zajca, ki je prišel na njivo gledat, kako se kaj korenje redi, ali v zeljnik povpraševati zeljnate glave, če jih bodo ata župan kaj drago prodajali, ali če je prišel na vrt poskušat, če imajo mlada drevesca dovolj močno lubje, da bodo prestala ostro zimo. Uh, takrat so bili ata župan Teleban jezni, da so kar skakali in bili z desno nogo ob tla. Zgodilo se je celo, da so včasih v tej nenadni sveti jezi odrentačili v drvarnico, izbirali polena, katero bo boljje frčalo, a preden so se odločili, je bil zajec že sredi polja. »Poglej, mrho zajčjo, kam ti pride . . .« Toda ko so hoteli zavihetati poleno, zajca že nikjer več ni bilo. Od jeze so pljunili, da je pljunek odletel za tri pedi od tal. Jur s pušo pa se je smejal.

No, če bi bil v celih Zaplankah en sam zajec, bi ga Jur s pušo in župan Teleban že kako ustraževala. A te golazni je bilo vedno več in več, vsak dan več. Odkod nenadoma toliko zajcev, tega si modra

glava župana Telebana ni in ni mogla razložiti. Bilo je pa zajcev toliko, da bi jih skozi vsako okno ob vsakem času in ob vsakem vremenu videl vsaj dvajset. Kje so pa še drugi potem! Prav do hiš so prihajali, pred vrati so se moško ustavljali. Nastopili so težki časi in ponosne Zaplanke so bile zapisane kruti smrti, težkemu poginu. Zajci so jih hoteli kratko in malo uničiti. Vse žito bi požrli v enem letu, vso travo popasli, drevje obgrizli in Bog vedi, nekega dne bi se nemara lotili ljudi, vrljih Zaplankarjev. »Strah in groza, kaj bo, kaj bo . . . ?« so javkali župan Teleban in poklicali nekega dne Jurja prédse.

»Ljubi Jur, dovolj je, tej zajčji nesnagi morava na vsak način zagosti. Ne bodo me zajci ob imetje pripravili, kakor gotovo sem visokospoštovani župan slavnih Zaplank! Ne bo se nam svet smejal!«

»Kako, kako?« se je Jur zavzel.

»Veš kaj?«

»Hm . . .«

Županu Telebanu so se oči zaiskrile, lice se jim je blaženo razjasnilo, nagnili so se k Jurju in mu skrivnostno zašepetali: »Puško . . .«

»Puško, puško! Tako je, ata župan!« je Jur pritrdil. Še sam je bil vesel novega odkritja in nemalo se je začudil izredni iznajdljivosti ata župana Telebana.

»Toda, Jur, kdo bo pa streljal? Kdo bi streljati znal, a?«

»Jaz bom znal, jaz bom streljal, ata župan,« je dejal Jur in pristavil: »Jaz, Jur, ki sem cesarsko vojsko služil in puško nosil in bridko sabljo in belega konja jahal svoje dni!«

»Tako je, Jur, samo ti in nihče drugi,« so slovesno izjavili župan Teleban. »To sem že davno sklenil sam pri sebi. Ti boš zajce streljal in meni jih boš nosil, potem bomo pa kmalu videli, kdo je gospodar v Zaplankah: zajci ali jaz — župan!« Rečeno — storjeno.

Čez teden dni ata župan prinesó lepo, novo puško iz daljnega mesta.

»Tu jo imaš, Jur,« so rekli. »Zajce streljaj, drugo pa pri miru pusti. Če kozla ustreliš, ti puško na mestu vzamem, da veš!«

Jur je bil kar pijan od veselja, ko je zagledal novo puško. Ogledoval jo je, strašno mu je bila všeč, kar božal jo je z roko.

»Zajce, zajce, to se razume. Kdo bo pa kozle streljal? Samo zajce, saj jih je toliko, da mi s puško še meriti ne bo treba. Kamor bom osmodil, bosta padla dva ali trije.«

»Le glej!«

Tako je prav za prav kar na lepem iz Jurja brez puše postal — Jur s pušo. To so vam bili takrat časi v Zaplankah dobri kot pečen zajec! Jur je šel vsak dan na lov in nastrelil toliko zajcev, da je zvečer moral napreči

županovo kobilu. Šel je z vozom čez polje in skozi gozd. Naložil je zvrhan voz zajcev, tako da ga je županova kobila komaj komaj domov privlekla. In tako dan za dnem. Zaplankarji so se gostili in prijetno je dišalo med hišami od jutra do večera. Ata župan Teleban niso prijeli za nikako delo več, samo zajčja bedra so glodali in se tako smejali, da se jim je okrogli trebušček kar tresel. Njihov trebušček je čez nekaj tednov postal velik, mogočen trebuh. Ah, zares, tiste dni je bilo v Zaplankah življenje, da nikjer takega. Nihče več ni delal, zajce so jedli in posedali, včasih so šli v gostilno in tedaj je tekla kapljica. Žal, da ni v Zaplankah za večno ostalo tako.

(Dalje.)

Jože Dular: *Po cesti je vozil Poljančev Martin*
Prebrisani *tramovje in debela iz Črnih dolin.*
Martinek. *Na žago je peljal posekani les,*
poganjal je konja in žvižgal je vmes.

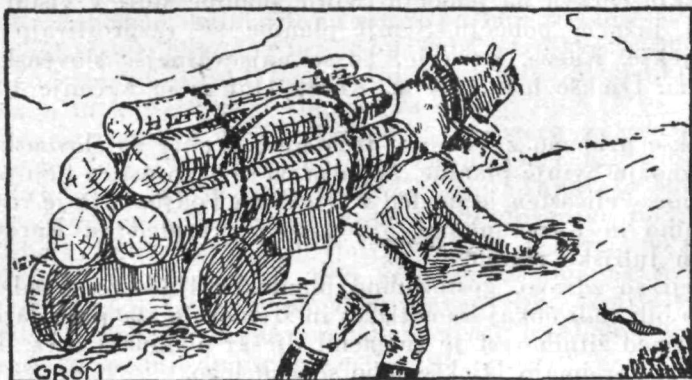
Saj šlo bi še dobro, če voz bi bil cel
in če bi kolesa namazana imel.
A Martin pozabi namazati vozilo,
zato je vso pot ropotalo, cvililo.

Pod klancem nenadoma voz obstoji,
naprej se ne gane, nazaj ne drsi;
zastonj se Martinek upira ob voz,
še konj mu pomaga, pa nista mu kos.

Ves truden odneha, pogleda po poti,
polž slinar prihaja počasi nasproti.
Poljančev Martinek — prebrisana glava —
ugane le tisto, ki vedno je prava.

Pogleda ga malo, pa se zareži:
»Čemu bi ti lazil, če voz naj stoji!«
Pograbi ga krepko, kolo brž odmakne
in mastnega polža v osišče potakne.

In prime spet bič pa požene? »Hi, hej!«
Zdaj voz se z lahkoto pomakne naprej,
in nič več ni cvilil in škripal in pel,
zato pa Martinek je žvižgal vesel.

Na Svinjo planino.

Dragi otroci! Ta ali oni izmed vas je bil že na vrhovih Karavank. S posebnim zanimanjem se je oziral proti severu, v neznano, tujo deželo. Gledal je pred seboj Koroško.

Lepa dežela je Koroška, imenujejo jo »deželo jezer in gora«. A nas Koroška še posebno zanima, ker živi ondi še 100.000 naših bratov po krvi in jeziku. Nekdaj je bila Koroška slovenska. Slovensko se je govorilo gori pod Visokimi Turami, pod Velikim Klekom. Nebroj slovenskih krajevnih imen po vsi sedanji nemški Koroški nam še danes priča, da je bila to nekoč slovenska zemlja. In po teh, sedaj nemških krajih najdete vse polno slovenskih rodbinskih imen. O tej ponemčeni Koroški veljajo Gregorčičevi verzji:

Naš bil je nekdam ves ta raj,
očetom našim domovina;
tuj narod tod se širi zdaj,
naš raj je tujcev zdaj lastnina.

Do vrh Dobrača nad Ziljsko dolino, do vrh Osojskih Tur med Vrbskim in Osojskim jezerom, do vrh Sv. Helene ali Magdalenske gore severo-vzhodno od Gosposvete, do vrh Svinške ali Svinje planine tam za Velikovcem ter do vrh Gorenšice med Dravo in št. Pavlom v Labodski dolini — vse je slovensko.

Vsak rodoljuben slovenski otrok bi vsaj površno moral poznati našo slovensko Koroško. Popeljem vas danes na Svinjo planino, ki vam je gotovo še prav malo znana.

Svinja planina (2081 m) je mnogo obiskovana gora. Vrh Svinje planine je krasen smučarski teren, zato pozimi prihaja tja mnogo smučarjev.

Svinja planina je velika gora. Zelo pa se razlikuje od drugih slovenskih gor. Medtem ko večina slovenskih gorá sestoji iz apnenca, sestoji Svinja planina iz trdega prvotvornega kamenja. Drava tvori mejo med obema vrstama kamenja. Medtem ko so Karavanke, Savinjske in Julijske planine zlasti na severni strani polne čeri, strmih sten in prepadov, je Svinja planina lepo zaokrožena. Od vseh strani lahko pride goveja živina na goro, ki se poleti tod pase. Vrh gore so obširne, zložno nagnjene planjave, po katerih hodiš cele ure. V višini nad 1800 m na Svinji planini je Vošperski planinski dom, imenovan po mestu Vošperg v Labodski dolini.

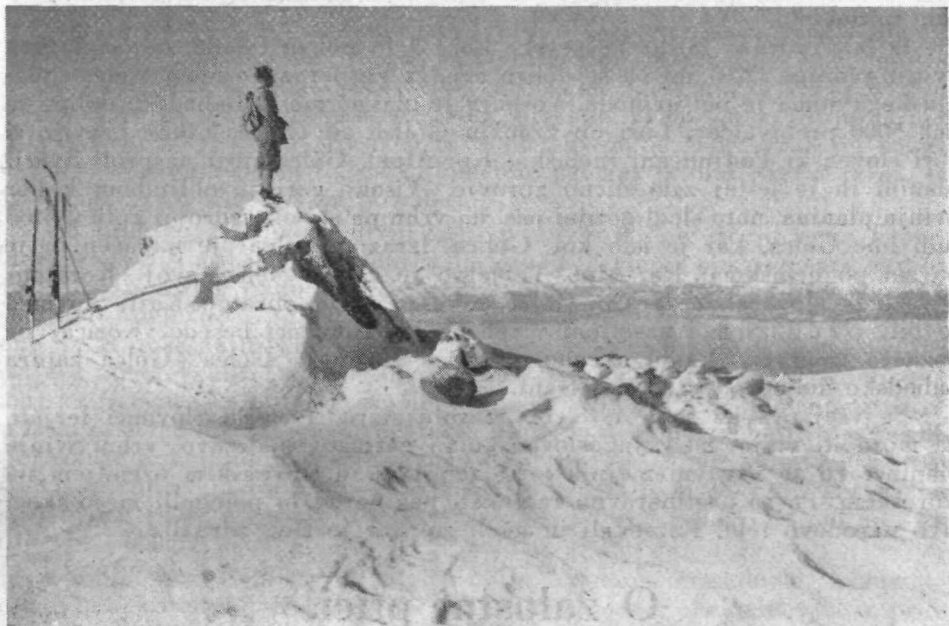
Svinja planina stoji na meji med nemško in slovensko Koroško. Je torej naraven narodnostni mejnik. Svinja planina je daleč gori obljudena. Več župnijskih cerkvá na pobočju Svinje planine stoji v višini nad tisoč metrov. Po južnem pobočju Svinje planine se razprostirajo slovenske župnije: Djekše, Kneža, Krčanje. To so najsevernejše slovenske župnije na Koroškem. Djekše leže 1159 m, Kneža 1161 m in Krčanje 1049 m nad morjem.

Na Djekše pridemo z Vober v treh urah. Vobre so slovenska župnija na južnem znožju Svinje planine. Župnija pa se razprostira tudi po pobočju Svinje planine. Veličasten je pogled z Djekš na Podjuno, to je ravnina med Svinjo planino in Karavankami, očarujoč je razgled na Karavanke, na Savinjske in Julijske planine.

Djekšarji so zdravo, gostoljubno planinsko ljudstvo. Pred gospodarsko krizo so bili tudi dokaj imoviti, les in živinoreja sta jima dajala mnogo dohodkov. Izmed žitnih vrst je znamenit dješki planinski oves. Tudi sadje dobro uspeva, ker imajo Djekše lepo sončno lego.

Župnijska cerkev je dvostolpna, stolpa se vidita daleč v ravnino. Zvonovi v stolpih so bili, preden so jih med vojno rekvirirali, tako ubrani, da so zvonili zdaj v dur, zdaj v mol akordu, zdaj veselo in praznično, zdaj žalostno in otožno-mehko, kakor je prilika nanesla. Cerkev oz. pokopališče je obdano z visokim obzidjem zaradi obrambe pred sovražniki. Pred stoletji je moglo biti tako obzidje zelo koristno. S sličnim obzidjem sta obdani tudi cerkvi oz. pokopališči v Kneži in na Krčanjah.

Z Djekš je na vrh Svinje planine še štiri ure hodá,

Svinja planina pozimi.

Izmed rastlin sta na Svinji planini posebno pomenljivi špajka in zdravilni mah pljučnik. Tega mahu naberejo cele rjuhe, je zelo číslan kot krmilo živini, pa tudi za ljudi dobro zdravilo zoper pljučne bolezni.

Vzhodno od Svinje planine se razprostira rodovitna, gosto obljudena Labodska dolina. Tudi ta dolina je bila nekdaj slovenska, o čemer nam še danes priča mnogo krajevnih hišnih in rodbinskih imen. Najlepša je Labodska dolina med Št. Pavlom in Vošpergom. Tod je dolina široka in prostrana. Zlasti uspeva v Labodski dolini žito in sadje, pa tudi živinoreja, ker imajo lepe planine. Labodsko dolino imenujejo »paradiž Koroške«, pa tudi »žitnico Koroške«. V Št. Pavlu stoji velik benediktinski samostan. Benediktinci imajo tukaj gimnazijo in lep, moderni konvikt za dijake.

Na vzhodnem vznožju Svinje planine stoji staro mesto Št. Andraž. Št. Andraž je bil že l. 1379. povzdignjen v mesto. Od l. 1228. do 1859. so v Št. Andražu stolovali škofje lavantinske škofije. Tukaj je stoloval tudi škof Slomšek. V njegovo škofijo je spadala tudi slovenska Podjuna, to je dekanije: Pliberk, Velikovec in Doberla vas. Škofija je segala do vrh Obirja in do vrh kranjskega Storžiča. L. 1859. je prenesel Slomšek sedež škofije v Maribor, in koroške dekanije dotedanje lavantinske škofije so pripadle krški (celovski) škofiji. Do imenovanega leta so bili torej slovenski Podjunčani — Korošci s Spodnještajerci v eni škofiji.

Škofijsko palačo v Št. Andražu je po odhodu škofov prevzel jezuitski red. Jezuitje so palačo še povečali in ondi, kjer so nekdanj stolovali škofje lavantinske škofije, stoji danes jezuitski samostan. Poleg nekdanje škofijske cerkve, ki ima dva stolpa in je zidana v gotskem slogu, je v Št. Andražu še druga, velika dvostolpna romarska cerkev, imenovana Marija Loreto. Ima velik obok in je zidana v baročnem slogu. Dali so jo zgraditi lavantinski škofje v letih 1650. do 1687. Cerkev je veličastna in je posvečena sv. Križu. Ob glavnem vhodu je oltar milostne Matere božje. Poleg cerkve je ženski samostan z otroškim vrtcem, osnovno, glavno (meščansko) in gospodinjstvo šolo za dekleta.

Iz Št. Andraža je do Vošperške koč 5 in pol ure hodá, odtod do vrh Svinje planine (2081 m) pa še dobro uro. Iz Vošperga do imenovanega planinskega doma je pet ur hodá. Vošperg je glavno mesto Labodske doline in ima 5000 prebivalcev. Leži ob vznožju Gólice ali Gólce, kakor pravijo ti gori slovenski Podjunčani (nemško: Kor-Alpe). Gólca stoji nasproti Svinji planini in je le-tej zelo slično gorovje. Visoko gori je obljudena kakor Svinja planina, nato sledi gozdni pas, na vrhu pa sta obe gorovji goli. Odtod tudi ime Gólca, kar je isto kot: Golica. Izraz: »Korica« je napačen in je povzet po nemškem: Kor-Alpe. Verjetno je, da so Nemci svoj »Koralpe« povzeli po slovenskem izrazu: Gólca, nikakor pa ne obratno. Kajti Slovenci so bili pred Nemci naseljeni v teh krajih. Slovenci besede »Korica« ne poznajo, marveč, kakor rečeno, pravijo gorovju: Gólca. Gólca zapira Labodsko dolino od vzhodne strani.

Po vsej pravici so l. 1918. ob razsulu stare Avstrije Slovenci terjali, da mora iti meja med. jugoslovansko in germansko državo vrhu Svinje planine. To je naravni mejnik med nemškim in slovenskim ozemljem na Koroškem. Pa so protinaravno razsekali naš narod in potegnili mejo skozi živo narodovo telo! Razsekali in ločili so, kar je Bog združil...

O žalostni ptici.

(Iz češkega prevedel dr. Fr. Bradač.)

Tale prigoda se — pri moji veri! — začne skoraj kakor resnična pravljica. Ampak za to ne morem jaz, temveč ptica. Ko je bilo pri nas vsepovsod polno snega, ki je ležal do kolena na debelo, je bila ta ptica v daljnih krajih, kjer ni bilo niti sledu o snegu. Tam je bilo skoraj tako toplo, kakor je pri nas v najbolj vročem poletju, in vse je zelenelo. I no, kako ne bi! Saj to je bilo za devetimi reka-

mi, za trojnimi pasom gorá in za širokimi morjem...

Ko pa je pri nas sneg skopnel, je bilo ptici v daljni deželi nekam čudno. Kar na lepem in dozdevno brez vzroka ji je postal krasni in topli kraj zopru

— stožilo se ji je in mislila je na gozdove, kjer se je rodila. Nekoliko dni je žalovala, potem pa se je odločila, razpela krila — in odletela...

Čez morje, čez devetero rek in čez tri pasove nebotičnih gorá, katerih vrhovi so bili pokriti z večnim snegom in ledom. Letela je, letela, letela — dokler ni priletela. Srce ji je v prsih tolklo od veselja, ko je zagledala pod seboj rodni gozd. Hitro je zletela navzdol, sedla na vejo mogočne smreke in, četudi je bilo še hladno — proti koncu aprila — je vendar veselo zakukala...

Da, kukavica je bila to. —

In da je priletela k nam iz daljnih toplih krajev, ni bilo tudi nič čudnega. Gotovo ste že opazili, da je pri nas vsako poletje polno najrazličnejših ptičev, a jeseni jih nenadoma večina izgine, ne da bi mogel kdo povedati kam. Ker pa ne ostane na tem svetu nič prikrito, vemo, da se selijo od nas v tople kraje, kjer preživljajo zimo, spomladi pa se zopet vračajo. Vzrok tega preseljevanja pa ni to, da bi jim bilo pri nas pozimi preveč mraz. Je čisto drug vrok. Takoj vam povem...

Vsi ptiči so zelo požrešni in zato skoraj ves dan iščejo samo hrane. Zaradi tega bi jim pri nas pozimi slaba predla. Deloma pokriva sneg skoraj vso njihovo krmo, tako da bi morali dolgo iskati, preden bi našli kak grizljaj — deloma je tudi pozimi pri nas dan za polovico krajši ko poleti, tako da bi se še nasititi ne utegnili. Saj vidimo to pri ptičih, ki ostanejo pri nas čez zimo. Vrabci, strnadi in čopasti škrjančki kljujejo po cestah celó konjske fige in iščejo, ali je ostalo v njih kako zrno, takoj spomladi pa se za tako nesnago niti ne zmenijo. Mnogi gozdni ptički priletijo prav v mesto, kjer zobljejo, kar jim nasujejo dobri ljudje. Saj ste videli pozimi na vrtovih palčke in sinice. In tudi veste, da priletijo v tem času celó oprezne vrane na dvorišče in se sprehajajo med perutnino po gnojišču. Glad jih sili, da niso več plašne...

V toplih krajih je ta čas mnogo bolje. Toplo je tam, dovolj hrane — in dan nekako tako dolg kakor pri nas ob pomladnem enakodnevju. In prav toliko časa potrebujejo mnogi ptiči, da se nasitijo. Zato odletijo vsako jesen na jug. Toda tudi v teh toplih krajih je velik križ z dolgostjo dneva. Tam je namreč pozimi in poleti, spomladi in jeseni dan skoraj enako dolg. Tako dolg dan sicer zadostuje ptičem, da se nasitijo sami, ampak težava je v tem, da imajo vprav proti koncu pomladi ptiči mlade, ki jih morajo večinoma več tednov pitati ali pa jim vsaj pomagati iskati hrane. Zato potrebujejo za nekoliko ur daljši dan, kot je dan v toplih krajih. In ker je prav v tem času pri nas dan skoraj za štiri ure daljši, se vračajo k nam, da bi mogli preživljati sebe in mladiče.

S kukavico, ki je priletela, je to sicer malo drugače, toda vprav o tem vam hočem pripovedovati...

Vsaka stvar na svetu ima neko poslanstvo. Mi ljudje smo preveč kratkovidni, da bi mogli pravilno pojmovati ta čudoviti red. Vse merimo le po svoji koristi in zato delimo živali v koristne in škodljive. V resnici pa škodljivih živali ni. Kukavici je torej Bog naložil, da mora zobati kosmate gosenice, ki se skoraj vsem drugim ptičem gnusijo. Da bi pa mogla izpolnjevati svojo nalogo, jo je napravil tako požrešno in lačno, da bi bila še vedno lačna, tudi če bi neprestano jedla. Takale kukavica polovi vse kosmate gosenice na daleč in široko v nekaj dneh — in potem se mora preseliti dalje, da dobi kaj v kljun. Tako se potepa iz kraja v kraj, se zopet vrača, ko nastanejo druge kosmate gosenice, a nikjer ne ostaja dolgo.

In v tem je žalost njenega življenja...

Vesela je bila ljuba kukavica, ko je priletela, da je zopet doma. Skakljala je po vejah, ujela nekoliko gosenic in zopet zakukala, da se je razlegalo po gozdu. Dolgo vrsto dni je bila vesela, a slednjič je prišel bolesten trenutek. Kukavica je začutila, da mora znesti jajce. In to je bila huda reč, kajti od začetka sveta si ni še nobena kukavica naredila gnezda. Ni mogla zato, tudi če bi hotela. Njena požrešnost jo je gonila iz kraja v kraj in zato ni mogla ostati v enem kraju več tednov, da bi mogla izvaliti jajca, in še nekaj tednov, da bi izpitala in vzgojila mlade kukavice. Strašna lakota, ki jo je neprestano mučila, ji ni pustila, da bi sploh mislila na krmljenje.

In začela se je ozirati po gozdu, kje bi bilo kako tuje gnezdo. Ker so v tem gozdu po manjšem drevju gnezдили dreskači, ga je kmalu našla. Sedla je torej ne daleč na vejo in čakala, da samica odleti. Komaj je odletela, že je sedla kukavica v gnezdo in čez nekaj časa zopet odletela. V gnezdu pa je bilo eno jajce več. Ko je priletela dreskačeva samica, ni nič opazila ter je zadovoljno sedla v gnezdo, da bi grela jajca — svoja in kukavično. Ta čas je kukavica veselo zakukala na bližnjem boru, kajti doslej je s strahom opazovala, kaj se bo zgodilo. In kukala je, kukala skoraj celo uro, tako da se je dreskačeva samica čudila, zakaj danes kukavica tako nori...

Ni vedela, da je vzela za svoje kukavično dete, ki ji bo dajalo več dela pri pitanju kot vsi njeni otroci...

Sedaj je bila kukavica že bolj vesela. Od časa do časa je morala sicer znesti jajce, a vsakokrat si je poiskala gnezdo kake druge ptice in položila vanj svoje jajce. Večinoma so bili to ptiči, ki so z njo prileteli v rodne kraje, da bi lažje preživljali svoje mladiče. Zato je morala tudi kukavica z njimi domov, kajti v toplih krajih bi težko opeharila ptiče, ki živé tam trajno. To pa zaradi tega, ker jim povzroča v krajših dneh pitanje več truda — in zato bi kmalu spoznali, da imajo v gnezdu nepovabljenega gosta, in bi ga brez vsakih ovinkov vrgli ven.

In kukavica je hvalila prijaznost drugih ptičev ter je bila popolnoma zadovoljna.

Samo z zadnjim jajcem je imela križ. Iskala je gnezdo, pa ga ni našla; v poslednjem trenutku je zagledala žolno, ki je zletela s starega bora. Hitro je zletela tja, toda kako se je razočarala, ko je videla namesto gnezda le luknjo, ki je držala v deblo. Sedla je nekoliko vej višje, se stisnila med igličje ter čakala, da se žolna vrne. Priletela je, poskočila po deblu — in smuk! — že je bila v luknji. Sedaj šele se je kukavici posvetilo, da ima žolna gnezdo v duplu...

Seveda si je znala brž pomagati. Znesla je jajce na bližnjem mahu. Lepo ga je pokrila s telesom, da se ne bi preveč ohladilo, ter je potrpežljivo čakala, da žolna spet odleti. To je trajalo zelo dolgo, tako dolgo, da je kukavico že strašno mučil glad. Toda molčala je, trpela in čakala, kajti prav to, da je ostala žolna tako dolgo v deblu, je bilo znamenje, da sedi na svojih jajcih. Šele ko se je dan nagibal k večeru, je žolna odletela. Komaj pa se je to zgodilo, je kukavica brž pobrala jajce v kljun — in hop! — na vejo k luknji. In lepo in oprezno ga je spustila v luknjo — prav tako, kakor novce v hranilniček... Slišala je, kako mehko je padlo, in iz tega je sklepala, da se mu ni nič zgodilo. In že je letela s starega bora globoko v gozd, da je ne bi videla žolna blizu svojega gnezda in jé imela na sumu.

Tako ji je odleglo, da je ves teden veselo letala po gozdu, ki je ves ta čas odmeval od njenega kukanja.

Toda čez teden dni jo je zopet obšla skrb. Spomnila se je, da je že prišel čas, da mora biti prvo jajce, ki ga je znesla v dreskačevo gnezdo,

že davno ne le izvaljeno, ampak da mora biti tudi že mladič skoraj tako goden, da bi ga lahko izpeljala iz gnezda in učila letati. Vedela je tudi, da so ga dreskavčevi dobro vzgojili, samo ena stvar jo je skrbela. Dreskači ne lové in ne jedó kosmatih gosenic, ki bi morale biti odslej hrana njenega mladiča. Zato je morala hitro odleteti tja, da bi pokazala mladi kukavici njeno bodočo hrano in jo naučila spoznavati dolžnost, ki ji je bila dana po naravi...

(Dalje.)

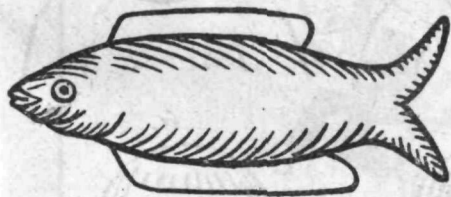
Zanimivosti

Prvi kompási na svetu, šele ko je človek odkril lastnost magnetne igle, ki kaže stalno proti severu, je bilo omogočeno ladjam, da so se oddaljile od obale in zaorale v prosto, brezpotno daljo širnega oceana. Vožnja po morju v starem klasičnem veku še ni poznala danes ta dan tako samo ob sebi umevnega kazalca smeri. Zato so vsi brodovi, ki so se drznili toliko se oddaljiti od obale, da niso več videli suhe zemlje, zašli v nevarnost, da

Sl. 1.

se povsem zgubijo. — Magnetna igla (sl. 1) je očitno kitajska iznajdba, in že leta 121. po Kr. so jo poznali. Čudno pa je, da je niso uporabljali najprej na morju, ampak na popótovanju skozi puščavo. Namagneteno jeklo so stavili na košček plutovine, da je mogla plavati prosto v lončeni posodici, napolnjeni z vodo. Tako se je igla sama obrnila proti severu. Na Kitajskem in Japonskem so l. 235. po Kr.

Sl. 2.

poznali magnetne vozove (sl. 3), ki so jih vozili pred cesarjem, ko je šel na popótovanje. Na takem vozu je stal kipec v podobi genija, čigar roka je neprestano kazala proti jugu, pa naj se je voz obračal v katerokoli stran. Igla pa je seveda stalno kazala proti severu. — V Perziji pa so uporabljali pločevinasto ribo (sl. 2) z obokanim trupom. Riba je plavala horizontalno, glava in rep sta se pa vedno uravnala v smer proti severu. Pozneje pa, ko so kitajske ladje plule do Sundskega otočja in še južneje, jim je postal kompas neobhodno potreben. Od Kitajcev so

prevzeli magnetno iglo Arabci, od teh pa vsi narodi zahodno od njih, torej predvsem Evropci. —

Sl. 3.

V rokah Evropecev se je ta instrument kaj hitro izpopolnil. Igle niso več pustili v vodi, ampak so jo pritrdili na navpično os, da se je mogla svobodno gibati na vse strani. Radi večje gotovosti so prvi igli pridružili še več paralelnih igel. Tako izpopolnjen kompas je pomagal Evropcem pri odkritju novih zemelj na zahodu ob začetku novega veka (1492—1522), da so postali posestniki le-teh. Ko je Krištof Kolumb odkril Ameriko, je imel na ladji že popolnoma uporabljen kompas. — Ko so v novem času začeli graditi železne ladje, so morali kompas spremeniti. Večje množine železa v bližini magnetne igle so namreč isto zelo odklanjale od njene prave smeri. Na obeh straneh kompasa so morali postaviti branilce, razmeroma močne magnete, da se igla ni usmerila po podolžni osi železne ladje. — Ko pa so v najnovejšem času na ladji začeli ustvarjati močne električne tokove, ki služijo za razsvetljavo, za pogon pomožnih stro-

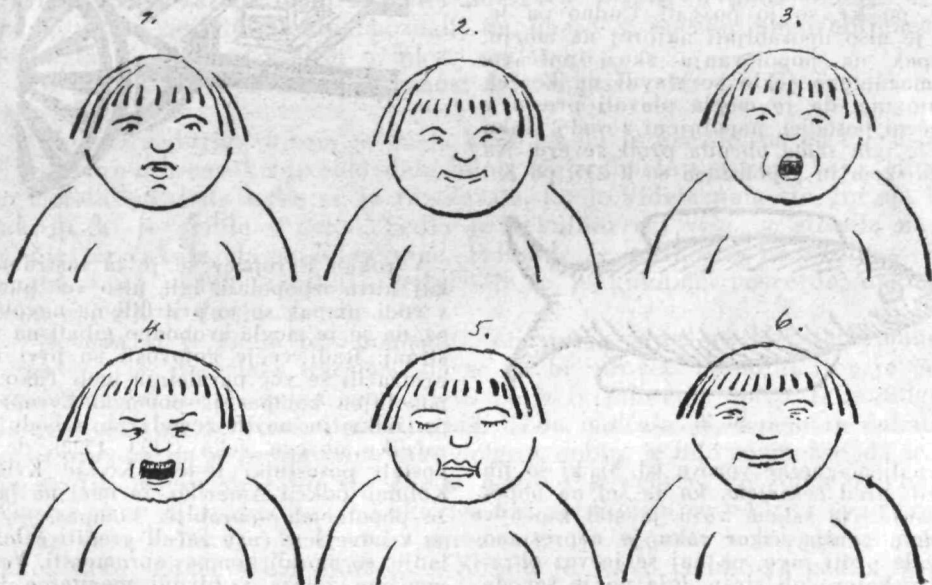
jev in še v druge namene, ne zadostujejo niti močni magneti ob igli, da se ne bi preusmerjala po električnih tokovih. Zato so povsem opustili dosedanje konstrukcije kompasa, pa so iznašli nov, tako imenovani vrtilni kompas, ki obstoji v tem, da se neko magnetno telo vrti samo okrog sebe in kaže neprestano namero, postaviti se z osjo, ki se okrog nje vrti, vzporedno z zemeljsko osjo. Danes ta dan so vsi potniški parniki opremljeni s takim vrtilnim kompasom, ki jih izdelujejo v številnih državah, zlasti popolne pa izdelujejo v Nemčiji.

Zimski sport. Zimski sport je najzabavnejši in najzanimivejši med vsemi vrstami sporta. Nikdar ni zrak tako svež in čist kot prav pozimi. Ne samo, da ni v njem prahu, ampak sneg uniči tudi vse pogubne bacile, ki plavajo v velikih množinah v zraku, zlasti v toplem. Dobra stran zimskega sporta je tudi v tem, da se pozimi teže utrudimo. Imamo v glavnem tri vrste zimskega sporta: drsanje, sankanje in smučanje. Najstarejše med

temi je drsanje, ki je bilo že v davnih časih najbolj razširjen zimski sport. Sankanje in smučanje je po srednji Evropi šele dobrih štirideset let staro. Najhitrejšje je pač smučanje, saj v nekaj minutah preletiš daljave in preskačeš neštete jarke in vzpetosti. Smučanje se je začelo na Švedskem in Norveškem. V norveški vasi Telemarken so se kmetje prvi drznili stopiti na smuči, ki pa so bile takrat še kar navadne deske. Iz teh so nastale torej današnje umetno izdelane in moderno opremljene smuči. Že ti kmetje so pričeli tudi s skoki, ki pa so bili še majhni: komaj 23 m so skočili. Danes skačejo že 50 m, svetovni prvaki pa že 75, 80, 92, 96 m. Najlepše terene in skakalnice nudijo smučarjem Švedska, Avstrija, Jugoslavija, Švica in Češkoslovaška. V te dežele pridejo pozimi smučarji z vsega sveta, kar mnogo koristi tujskemu prometu teh dežel. Letos, žal, ne pridejo smučarji kaj prida do veselih zimskih uric, ker nam nebo pošilja namesto snega — dež.

Za dobro voljo

Včasih sonce, včasih senca.

1. Ne poznate, res ne, naše Tonce?
Tak obraz ima kot sonce.

2. Tončka zdaj sedi pri jedi;
žgance občuduje v skledi.

3. Tončka taka je, ko póje.
Zna pa samo „vize“ svoje.

4. Tu pa Tončka je kot spaka;
kadar kremži se, je taka.

5. Ko pa mirno spi in sniva,
sreča vsa na njej počiva.

6. Kadar Tončka tak ima obraz,
to veselja, sreče je dokaz.

Pik!

Pok!

Skok!

Izrezati se je hotel. Sluga potrka zjutraj na vrata hotelske sobe. Tujec zategnjeno: »Kaj pa je?« — »Prosim lepo, samo vprašati sem hotel, če ste naročili, naj vas pokličem ob petih, ali ob šestih?« — »Govedina zanikarna, saj sem vendar zadosti zabičal, da ob štirih. Koliko je že zdaj?« — Sluga: »Osem.«

Pripoveduje se: Umrli je skopuh. Sorodniki se niso mogli zediniti, kje naj bi bil

njegov grob. Župnik pravi: »Položite krsto na voz, pa vprežite dva vola; kamor ga bosta zapeljala, tam ga hoče Bog imeti, tam naj ga zagrebemo.« S tem nasvetom so bili vsi zadovoljni. Vola sta potegnili voz in obstala pri vešalih, kakor bi hotela reči: »Ta mož se je v življenju obnašal kakor tat in kradež, zato naj bo tam pokopan, kamor taki ljudje pravzaprav spadajo.«

Štednja. Franci: »Oče, dajte mi, prosim, poldrugi dinar; rad bi šel gledat ogromno kačo v manežerijo.« — Oče: »Ne bodi tako potraten; danes je treba štediti. Vzemí povečevalno steklo, pa ga nastavi na deževnico.«

Česa oče ne zna. Mamica: »Očka!« — »Pusti me vendar in nikar me ne moti!«

— »No, očka, samo majhno vpraanje!« — »Le brž, če bo res samo eno vprašanje!« — »Očka, jaz pa nekaj znam, vi pa ne znate.« — »No, radoveden sem, kaj?« — »Jaz znam rasti, vi pa ne!«

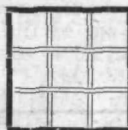
V šoli. Učitelj: »Naštej mi nekaj protirečnih izrazov!« — Učenec: »Vročina - mraz; noč - dan; vojna - mir; oče - mati.«

Uganke, rešitve in drugo

Sadje.

Številčna uganika.

Postavi v predalčke tega četrrokota take številke, da dobiš, če sešteješ po tri v katerikoli vrsti: vodoravno, navpično ali iz kota v kot (v diagonali) — vsoto 21!

Križ.

			a	a	a				čutilo
			a	a	a				Slovan
			b	b	e				umetnina
č	d	d	e	i	i	i	i	i	pijača
i	k	k	k	k	k	l	m	n	pregovor
n	o	o	o	o	o	o	p	r	poklic
			r	r	r				drevo
			r	r	s				žen. kr. ime
			v	v	v				dvoživka

V križu bereš en in isti pregovor.

Rešitev ugank iz 4./5. številke.

Polževka.

o	s	m	e	r	o	n	o	g
a	s	n	i	k	a	r		l
a	r	a	v	n	i	k	o	a
p	a	l	e	m	e			g
o	t	r	o	b	e	l	o	o
t	s	i	d	o	c	i	t	l
s	e	d	i	l	o	v	e	j
o	a	a	a	o	i	a	e	a
d	o	t	s	i	i	i	i	š

Zvezda repatica: Sveta noč, blažena noč.

Srce: Glas srca naj bo kažipot pravemu ravnanju.

Posetnica: Zgodovinar.

Konjiček: Jenkova: Gorje, kdor nima doma itd.

Izločilnica: Zelen božič — bela velika noč.

Vse uganke so prav rešili: Cuderman Cirila, Tupaliče pri Predvoru; Jože in Nina Lovrenčič, Ljubljana; Jug Zlatica, Studenci pri Mariboru; Čemažar Zvonko, Ljubljana; Svoljšak Ivan, Marijan in Matko, Dob pri Domžalah; Franica Merzel, Trbovlje.

Samo štiri od teh je rešila Marica Tavčar, Ljubljana.

Izžrebana je bila Cuderman Cirila.

Nagrade ostanejo še dalje: mladinska knjiga ali molitvenik z zlato obrezo. Le pogumno rešujte!

»Vrtca« izhaja 15. dan v mesecu in stane za vse leto Din 15.—. Izdaja ga Konzorcij »Vrtca«. Urejuje ga in oblastem odgovarja Jesenovec France, profesor v Ljubljani, Cesta 29. oktobra št. 18. — Uprava »Vrtca« v Ljubljani, Kopitarjeva ul. 2 (H. Ničman). Tiska ga Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (K. Čeč).